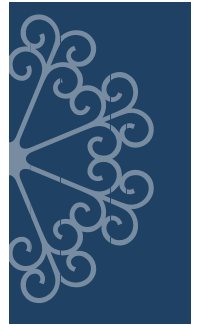

בית מדרש

542

פרשת ראה

זמני כניסת ויציאת השבת

★

☪

ירושלים 18:29 19:41

בני ברק 18:47 19:43

ציריך 19:49 21:00

וינה 19:24 20:50

אנטוורפן 20:13 21:22

פריז 20:07 21:24

לונדון 19:37 20:38

דבר הישיבה

אפילו ה'מבקש' לזכות את הרבים – זכותו גדולה מאוד

לפני עשרות שנים, בירושלים של מעלה, היה יהודי אחד שמסר את נפשו להרבות כבוד שמים, והיה נוסע מדי שבת בשבתו לכל מיני כפרים ומושבים נידחים, כדי לחזק שם יהודים ולהחזירים לאביהם שבשמים, הוא פעל באופן עצמאי, באותם ימים, בטרם נוצרו כל הארגונים הפועלים גדולות ונצורות לקירוב בני עם ה' לצור מחצבתם.

בתקופה מסוימת הרגיש אותו יהודי יקר שדבריו לכאורה אינם עושים רושם. דבר זה גרם לו חלישות הדעת, וכנס למרן ראש הישיבה שה'ת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל לתנות את הרגשי ליבו. הגר"ח הוציא ספר דברים והצביע על הפסוקים האמורים בפרשת המסית: "לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עיניך עליו ולא תחמול ולא תכסה עליו", וכל כך למה? אומר הכתוב: "כי ביקש להדיחך", לא כתוב שהדיח, רק "ביקש", רצה וניסה, ועל זה בלבד מענישים אותו בכאלו עונשים נוראיים.

מעשה, אמר מרן רה"י הגר"ח, עמוד וחשוב, הרי מידה טובה מרובה פי חמש מאות, אם כן כמה שכן יש על "ביקש לקרב", אפילו אם איננו מצליח. כל שכן שבדרך כלל, אפילו אם לא רואים את הפירות על פני השטח, מכל מקום ודאי שהדברים פועלים ומשפיעים.

"הנה הפשטתם צורת הישיבה, וקלטתם רוח ורצון הישיבה, ובוה עשיתם לכם חבורה לילך בעקבות רוח הישיבה, ובכל מקום שאתם נמצאים לקחתם זאת כאילו להיות עם הישיבה בין כתלי הישיבה" (מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצוק"ל ממיר)

מתורת רבותינו

הקב"ה תלה את ההשפעה במציאות – במעשיהם של עם ישראל

ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה (יא, נו).

במציאות של הטובות וחלילה הרעות במעשיהם של עם ישראל, ומזה נלמד את גודל האחריות על כל מעשה ומעשה.

מורנו המשגיח הגה"צ רבי אהרן דוד חדש זצ"ל

למה לא מוזכר בברכות וקלות שבתורה העונש והשכר הנצחי שיהיה לעתיד לבוא?

ונראה שבאמת שכר בעוה"ז ליכא, והברכות כאן אין זה השכר אלא מציאות, הקב"ה תלה את ההשפעה

סימן לעבירה – שנעשית "בסתר"

כי יסיתך אחיך וגו' בסתר לאמר נלכה ונעבדה אלהים אחרים. (יג, ז)

רואה, אזי סימן שאינו מצוה אלא עבירה. אמנם מן המובן כי אין המדובר בדברים שאדם יודע בוודאות שהם מצוה, אך בוחר לעשותם בהצנע לקיים (מיכה ו, ח) "ההצנע לכם עם אלקיך".
נועם התורה (עמ' רל"ט)

התורה אומרת כי המסית בא "בסתר", אומר מרן ראש הישיבה שה'ת הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, למדים אנו מכאן יסוד גדול, בכל ענין שמסתפק בו האדם אם הוא דבר מצוה או לא, יבדוק בעצמו, אם הוא מתבייש מבני אדם ומחפש לעשותו בסתר, באין

כשם שאין ממש בגויים הקרובים כך אין ממש ברחוקים

מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך. (יג, ח)

האנגלים או האמריקאים, שמא הם מי יודע מה. על כך הזהירה אותנו התורה ואמרה, טעות היא בידך! מטיבן של קרובים שאתה הרי יודע ומכירם, מהם אתה למד טיבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקים, כולם שוים, אותם האיכרים שלנו הנבערים מדעת, מה הינך חושב? גם לפני שלושת אלפי שנה היו הם כאותם האיכרים של עכשיו.

דעת חכמה ומוסר (ח"ב מאמר ל"ד, עמ' ק"ח)

למה פרט קרובים ורחוקים, אלא כך אמר הכתוב, מטיבן של קרובים אתה למד טיבן של רחוקים, כשם שאין ממש בקרובים כך אין ממש ברחוקים. (רש"י)
אומר מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל, הערה זו לוקחת את לבי תמיד, והוא דבר נפלא מאד, הנה מטבע האדם שאומות העולם הקרובים אליו שהוא חי ודר עמם ביחד, הלא רואה הוא איזה "אנשים חשובים" המה, אך חושב הוא לעצמו, אלו אמנם אינם שוים מאומה, אבל אולי הרחוקים,

הקב"ה אוהב את ישראל יותר מבנים

בנים אתם לה' אלקיכם (יד, א).

כפי שהגוף מוגבל. אבל הקדוש ברוך הוא, שהוא אין סוף ובלי גבול, אף אהבתו לכל אחד ואחד מישראל היא בלי סוף וגבול. והדברים מבוארים **באבן עזרא** (בפסוק שם) "שהוא אוהב אתכם יותר מהאב לבן".

זכרון יצחק (עמ' עה)

מרגלא בפי המשגיח הגר"י לוינשטיין בשם **הסבא מקעלם** זצ"ל, מה שכתוב "בנים אתם לה' אלקיכם" הוא רק בדרך משל, כי האמת שאהבת ה' אותנו היא הרבה יותר, לאין שיעור, מאהבת האב לבנו, אלא שדברה תורה כלשון בני אדם, לסבר את האוזן, כי במושגינו הגשמיים זה שיא האהבה, והיא מוגבלת

מורנו הגאון רבי משה בן מרן רה"י הגרא"י פינקל זצ"ל

עשרים שנה לפטירתו | כ"ח באב תשס"ד - תשפ"ד

יריעה מיוחדת על קשריו לבית בריסק

שמים, ואם כן אם בירך שתהיה "גדול בתורה" למה לו להוסיף גם גדול ביראת שמים? הלא בגדלות בתורה נכללת ממילא הברכה ליראת שמים, השיב לו רבי נחום: "בשביל גדלות בתורה צריך יראת שמים בדרגה מסוימת, ברם ביראת שמים עצמה יש גדלות בלי סוף, הרבה מעבר הנצרך לגדלות בתורה, ועל זה בירך אותך מרן הגר"ז שתהיה "גדול בתורה" שבזה נכלל דרגת היראת שמים הצריכה לגדלות בתורה והוסיף עוד לברכך ב"גדלות ביראת שמים" שזה דרגה הרבה יותר גבוהה מהיראת שמים הכלולה בגדלות בתורה.

[עוד אנקדוטה: פ"א בהיות ר' אלי ברוך כבן י"א ניגש אל מרן הגר"ז ושאל אותו קושיא במסכת גיטין. מרן הגר"ז השיב לו ב' תירוצים על שאלתו. ומה עושה ילד בן י"א כרבי אליהו ברוך שיש לו ב' תירוצים ששמע בעצמו ממרן הגר"ז? בירושלים ידעו שדפוס "מישור" מקבץ את הסטנסלאך של מרן הגר"ז, לימים הדפיסם לתועלת הרבים. הלך הילד, כתב את הקושיא ואת ב' התירוצים והלך למו"ל של הוצאת "מישור" והביא לו סטנסל חדש ממרן הגר"ז. המו"ל של הוצאת "מישור" שלא העלה על דעתו מה מקורו של הסטנסל החדש שאל אותו: ממי השגת את זה? הילד השיב לפי תומו אל מול עיניו התמהות והמשתאות של מו"ל "מישור": מה זאת אומרת, אני בעצמי שאלתי את מרן הגר"ז והוא ענה לי את ב' התירוצים...].

בין המנחמים בימי השבעה, היו עדויות מכמה ת"ח גדולים שהיו יושבים לידו כביהמ"ד בשעת הסדריים, שהפליגו מאד בשבח המערכות שהיה מחדש הגר"מ בכל סוגיא וסוגיא. בהזדמנות נדירה סיפר הגר"מ לבנו כי באותם ימים שלמד אצל הגר"ז, אמר בפני הגר"ז מערכה ארוכה בענין אורח ספופו לנוח, ומרן שיבחו מאד על דבריו, ואף הזכיר את חידושי הנפלאים בשיעור שאמר באותו היום, וכהיום הזה כבר נדפסו הדברים בחי' הגר"ז על הש"ס. על מידת צניעותו המופלגת אף בעסק התורה, יעידו בני ביתו, שהיו רואים אותו לומד בשעות המאוחרות של הלילה. הנהגה זו למד הוא מסבו הגדול 'הסבא מסלבודקא' זצוק"ל, שאף הוא היה עוסק בתורה בשעות הלילה בצניעה ובהסתור. בשעות אלו - שעות אשר בני הישיבה נמו את שנתם, ולא נזדקקו לעזרתו של הגר"מ זצ"ל, מצא הוא את הזמן להתפנות מהתעסקות בצרכי הישיבה ולעסוק בתורה שעות רבות.

סיפר בנו הגרא"ב: "נזדמן לי פעם לכתוב מאמר תורני לקובץ שיצא לאור בישיבה באותם ימים. כשראה אותי אבא כותב, העיר לי על מסויים בצורת הכתיבה שאיננו כראוי, לשאלתי מנין לו כי צריך להיכתב כך ולא אחרת, ענה לי: כך אמר מרן הגר"ז זצוק"ל, ואני לתומי השתוממתי מהי השיבות בין הגר"ז לבין פרט שולי כל כך בצורת הכתיבה. ענה לי אבא "כשלמדתי אצל מרן הגר"ז, הפקיד בידי מרן זצוק"ל לערוך

מודעות אבל שהתפרסמו בעיתונות לפני עשרים שנה - מתוך הארכיון היהודי

גדול זה, ובשנים אלו כמעט ולא נתן שינה לעיניו וטרח במס"ג עצומה. עם בניית הישיבה עבר לגור בדירתו הסמוכה לישיבה.

שימש בהנהלת הישיבה שלא ע"מ לקבל פרס, וברוב צניעותו לא אבה למסור שיעורים ושיחות, וכשהיה לומד בהיכל הישיבה, היה בא לכמה שעות ומתפלפל עם הת"ח שישבו בקרבתו, ואף אמר להם מערכות שלימות בסוגיות הנלמדות בישיבה, ובשאר היום וגם בשעות המאוחרות של הלילה היה לומד בצנעא ומסתיי את לימודו גם מבני ביתו.

גם בארץ ישראל, למרות שר' משה היה משועבד לתפילות בישיבה במיה, היה לו קביעות ללכת כל שבת במנחה להתפלל במנין של הגר"ז בביתו, ובדרך כלל גם הגר"ז היה מכבדו לגשת לעמוד.

אנקדוטה מענינת נכרכת באחת מאותם פעמים ששהה אצל מרן הגר"ז, פ"א התלכך באמצע התפילה משהו בבית מדרש של הגר"ז ור' משה צוה על בנו ר' אלי ברוך שהיה אז ילד לנקות את זה, והגר"ז הבחין בכך וציווה על הגבאי לכבד את הילד ב"גלילה". לאחר התפילה ניגש מרן הגר"ז אל הילד, נשקו על מצחו, ובירכו "שתהיה גדול בתורה וביראת שמים". כשחזרו למיר סיפר הנער אלי ברוך מעשה זה לרבו מרה"י רבי נחום פרצוביץ ושאלו, הלא מחנכים אותנו שאין כזה מושג תורה בלי יראת

מקום לימודו האחרון בתקופת הבחרות היה אצל הגאב"ד דבריסק זיע"א, שהיה מקבוצת הבחורים המובחרים ששלח אביו ממיר לבריסק והיה אחראי על החלוקה שהעביר אביו עבור הבחורים בבריסק, ושם למד כמה שנים, כיון שהיה חשוב בעיניו מאד ללמוד מדרכו הבהירה והאמינית של הגר"ז, ואכן הגר"ז החשיבו והעריכו עד למאד [נסמך עליו להג"ה את הכת"י של הגר"ח יחד עם בנו הגר"ד ולהביאו לבית הדפוס להוציא לאור עולם את "חידושי רבינו חיים הלוי"-ראה עוד להלן], ואף שהגר"ז החשיבו הרבה יותר מאחרים מפורסמים, מ"מ המשיך להתנהג בהצנע לכת, וכך נהג מימי בחרותו עד ימי השיבה כפי העדויות מפי הגאון ר' משולם דוד זצ"ל, הרי שמרן הרב מבריסק זצוק"ל העריכו בצורה מופלגת, על מידת הישרות, ההבנה והעמקות בלימוד שהיו לו. עוד סיפר הגאון ר' יעקב שיף חתנו של הגר"ז מבריסק זצוק"ל: כי אשתו מעידה ששמעה את אביה אומר: "הגאון ר' משה זצ"ל הוא אדם נאמן, והוא האדם שאפשר לסמוך עליו בכל תחום וענין".

בענין זה, סיפר ר' אליעזר פלצינסקי זצ"ל שהוא היה עם הקבוצה של הבחורים ממיר בחו"ל שהלכו ללמוד בקיבוץ בבריסק אצל הגר"ז, יום אחד הגיע רה"י הגרא"י לבקר את הגר"ז והתעניין בפניו על אחד הבחורים שהגיע ממיר שהיה בעל כשרון גדול וכו' איך הוא לומד, וענה הגר"ז: משה לערנט גוט! (משה לומד טוב), וראו בזה איך הגר"ז העריכו יותר מאחרים מפורסמים.

כאמור לעיל, ר' משה היה אחראי לתת את החלוקה (25 זלאטעס) של הבחורים ממיר שלמדו בבריסק, לא יאומן כי יסופר, אבל את הבחורים שלמדו אצל הגר"ז, החזיק כל חודש דוקא מרן רה"י הגרא"י ממיה, ושלח את הכסף בידי בנו הנאמן.

טרם פרוץ מלחמת העולם השנייה, חזר לישיבת מיר וותיקי הישיבה זוכרים כיצד התפלל בהתלהבות כחזן בתפילת ערבית במוצאי שמחת תורה, התפילה האחרונה בעיירה מיה משם גלה בחלק מנדודי ישיבת מיה, ובשנת תש"א נמלט מעמק הבכא ונסע לארץ ישראל עם אביו זצ"ל. זכה להיות איש אמונו ויד ימינו של אביו הגדול בכל עניני הציבור בכלל ובעניני הישיבה בפרט. בשנת תש"ו נשא לאשה את הרבנית נחמה איידל ע"ה בת הגר"מ מרדכי דוד לוי זצ"ל ר"י "עץ חיים" ובעמח"ס "דרכי דוד": [אשתו של ה"דרכי דוד" היתה נכדת הגר"ח חיים יעקב שפירא זצ"ל ראב"ד ירושלים עיה"ק שהיה נכד גאון ישראל רבי לייבל קובנר ז"ע. בנו של רבי לייבל היה הגר"ח רפאל שפירא חתן הנצי"ב מוואלאדין וחמושו של הגר"ח מבריסק זיע"ל]. בתחילה גר באותו דירה יחד עם אביו בשכונת גאולה. בשנים אלו העתיקה הישיבה את משכנה ממקום למקום, עד שהחליט אביו להקים לישיבה משקן של קבע בשכונת בית ישראל. גם כאן היה ר' משה העושה והמעשה להקמת מקום תורה

אם אין קרן אין כפל

סיפר תלמיד בישיבה: פעם אחת הציעו לי שידוך של בת גביר גדול שהציע דירה שלימה וסידור מלא פלוס שימנה אותי לראש כולל ויחזיק על חשבוננו כולל של 20 אברכים, אך דא עקא שהמדוברת עצמה לא הייתה מיוחדת במעלותיה בלשון המעטה...

הלכתי להתייעץ עם רבי משה זצ"ל, ורבי משה אמר איך אפשר לעשות שידוך כשהקרן (היינו המדוברת עצמה) בעייתית, אמרתי לו אבל היכפלי גיוולעדיג, ענה לי רבי משה בשפתו הקצרה והקולעת: "אם אין קרן אין כפל"...

אגב, על צניעותו האופיינית של ר' משה אפשר ללמוד מהמעשה הבא, פעם אחת נגשר ר' משה למון הגרא"מ שך זצ"ל והציג עצמו כאביו של ר' אלי ברוך, אמר לו הרב שך אני זוכר בצעירותך אמרת לי שאתה בן של ר' לייזר יודל, אחר כך אמרת לי שאתה אח של ר' ביינוש, והיום אתה אומר לי שאתה אבא של ר' אלי ברוך, מתי כבר תגיד לי מי אתה??!

זכה לאריכות ימים. בשלהי ימיו נזדכך ביסורים וקיבלם בדומיה, והיה בצלילות הדעת עד יומו האחרון. נלב"ע ביום כ"ח מנחם אב תשס"ד בהיותו בן צ"ד שנה ומילא הקב"ה שנותיו מיום ליום [כמובא מהגליא מסכת (מבי היכלא דהגר"ח מוואלזין) דקאי על יום הברית, ומשה רבינו שאני שנולד מהול]. הלוויתו יצאה משיבת מיה, הספידוהו בנו הגדול הגאון רבי אליהו ברוך זצ"ל ושאר ראשי הישיבה ומחותנו הגרב"ד פוברסקי שליט"א. נטמן בחלקת אבותיו בהר המנוחות. במלאת השלושים ער"ה תשס"ה הגיע לראשונה מרן הגרא"ל שטיינמן זצ"ל לשיבת מיר כדי לשאת שיחת מוסר לזכרו ולע"נ. תנצב"ה

תודתנו נתונה לנכדיו בני משפחת פינקל שסייעו לנו רבות בעריכת המאמר תשוח"ח להם

מקרה נזדמנו להם שני ענינים אלו לפונדק אחד, לא במקרה הגדלות והענוה מצאו להם קורת גג אחת, אלא שזורים היו הם זה בזה, ענותנותו המופלאה היא היא היתה גדלותו.

אכן - במקום שאתה מוצא גדלותו, שם אתה מוצא ענותנותו, ושמה נדייק ונאמה, במקום שאתה מוצא ענותנותו שם אתה מוצא גדלותו. זוהי באמת גדלותו האמיתית - גדול בענוה הוא היה.

צניעותו המופלגת היתה לשם דבר לכל מכריז, ומשום כך היה נוהג מאז ומקדם שלא לישא דברים בציבור, והקפיד על כך הקפדה יתירה. אך באחד מן נסיעותיו הרבות נודע לו, כי אם ישא דברים בציבור יוכלו דבריו לסייע במטרת נסיעתו, ולפיכך חרג ממנהגו וקם ואמר דברים נוקבים, אשר עד היום זכורים היטב לכל אלו שהשתתפו באותו מעמד.

לא נוכל להתעלם מהמעשה אשר סיפר בנו הגרא"ב זצ"ל בימי השבעה. בשנים האחרונות בשל חולשתו הרבה היה מהלך ככפיות קומה, באחד מן הימים מעד הגר"מ בביתו ונפל, ובנס גדול לא ארע לו נזק חמור, מאחר ולא היה לו אף מעט כח כדי להקים את עצמו, שכב כך עד שנכנסו בנו ועזר לו לקום על רגליו. מיד כשקם אמר לבנו: "חסד עשה עימי הקב"ה שעשה את גבי כפוף, שאם לא כן הרי שנפילתי זו היתה יכולה להסב לי נזק חמור מאד. גם כפיות הקומה שלי ניתנה לי במתנה מאת הקב"ה".

שנינו בגמרא בשבת (קד, א) "נו"ן כפופה נו"ן פשוטה נאמן כפוף נאמן פשוט", ופי' רש"י את דברי הגמרא, "נאמן כפוף - אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא".

הרבה מפעליו של רבי משה זצ"ל נשארו עלומים, כי הקפיד להסתיר את דרכיו, האיר פנים לקטן כגדול, מתעניין בכל דרכיו של הזולת, ומתנהג עם כולם בפשטות - כשווה בין שווים, היה זוכר ומתעניין בשלומם של כל אחד מבני הישיבה, גם לאחר עשרות שנים.

את רבינו חיים הלוי על הרמב"ם בצוותא חזא עם בנו הגרי"ז, ולהביאם לדפוס על הצד הטוב ביותר, ובהזדמנות זו לימדני הגרי"ז כמה ענינים הנוגעים לכתובת ספרים, והוא אמר לי כי צורת כתיבה כזו אינה ראויה". סיים הגרא"ב ואמר: "זו הפעם הראשונה בה נודע לנו כבני משפחה שאבינו ערך את ספרו של מרן הגר"ח זצוקלל"ה, ואילולי מעשה זה יתכן ולא היינו יודעים על כך עד היום הזה".

בענין זה מספר לנו נכדו רנ"צ: לאחר פטירתו כשהגיע הגרמ"ד סאלאוויציק בן הגרי"ז לנחם, סיפרו לו שהיה כתוב בעיתון, שר' משה הגרי"ה וסידר לדפוס את חידושי רבינו חיים הלוי, ושאלו אותו אם זה נכון, מיד ענה ר' דוד ודאי! אני זוכר זאת היטב, האבא סמך עליו יחד עם אחי הגרי"ד להגיה את הכת"י לדפוס, ואז הפטיר ר' דוד סאלאוויציק בדרך צחות - "לא כל מה שכתוב בעיתון חייב להיות שקר... יכול להיות כתוב שם אמת גם כן".

היותו נכד של הסבא מסלבדקא, יצרה אצלו שילוב מופלא של מירער עם אצילות סלבדקאית, כל ימיו ואפי' בשנותיו האחרונות הקפיד מאד שלא יהיה רב על בגדו, נקיות מיוחדת אפינה אותו בכל שנותיו, ואף בתקופה האחרונה בה היה מאושפז בביה"ח דאג לכך בכל מאודו.

אף כשהוצרך לטול בידי מקל הליכה, היו לו שני מקלות, אחד ליום חול ואחד לשבת, כי איך אפשר להשתמש בשבת במקל שהוא חולין, ואף היה מקפיד מאד שלא לטלטל בשבת את המקל השני, מחמת איסור מוקצה.

אחת מנכדותיו סיפרה, כי כשהיה מתארח אצל בנו, היה צריך לעבור - בדרכו לבית הכנסת דרך שאינה סלולה, אך גדלות האדם שבו לא נתנה לו להלך בשביל שכזה, ולכך היה מאריך את דרכו ומקיף את הבנין עוד דקות ארוכות, ובלבד שיוכל ללכת בדרך המלך.

במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותנותו כך התבטא עליו הגאון ר"י אזרחי שליט"א בעת מסע ההלויה, ואכן כך היו פני הדברים, לא בדרך

אי"ה נשתדל להביא מידי שבוע מכתב מגדולי רבותינו לבית מיר בעניני הזמן או הפרשה.

מכתבי רבותינו

"אני כותב רק בגדר התעוררות, לעורר אותך אף מעט, קודם ראש השנה הבעל"ט, שלא תהיה שוטף כל כך, כי אם לקבוע עתים לתורה, וללימוד המוסר"

מכתב ממרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל (דעת חכמה ומוסר ח"ג - מכתב רמ"ו) לרגל חודש אלול הבא עלינו לטובה:

ואולי תוכל לקבל עליך איזה קבלה לשנה הבע"ל גם כן לכל הפחות קביעות עתים לתורה בכל יום. וללימוד המוסר איזה פעמים בשבוע. ובלא זה איני יודע, ואתמהא, איך תוכל אף להתפלל, ולהניח תפלין בכל יום, אין זאת כי אם מצות מלומדה.

דודך דו"ש באה"ר.

שלום לך יקירי ומחמדי...

וכעת גם כן אני כותב רק בגדר התעוררות, לעורר אותך אף מעט, קודם ראש השנה הבעל"ט, שלא תהיה שוטף כל כך, כי אם לקבוע עתים לתורה, וללימוד המוסר, באיזה מן הספרים, כמו השערי תשובה לר"י [=לרבינו יונה], וברוב עיון והתבודדות, ודוקא בכל יום. ומתחילה תתנהג כן עד יוה"כ הבעל"ט.

